

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEDEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN
DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN UTRECHT EN OMSTREKEN

1 NOVEMBER
1943

ONDER REDACTIE VAN:
G. A. EVERS

18^e JAARGANG
N° 8

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: VAN SPEIJKSTRAAT 20

Prof. Dr. G. W. KERNKAMP † 9 OCTOBER 1943.

Ook „Oud-Utrecht” erkent zijn plicht, bij het verscheiden van dezen uitzonderlijk verdienstelijken man hem den cijns van eerbied en bewondering te wijden. Toch, lokaal-historicus alleen was Kernkamp in geen deele. Breed was het veld zijner geschiedkundige belangstelling en werkzaamheid; van veler tijden menschen heeft zijn kunstvaardige pen het scherpe beeld geteekend, van het gebeuren in vroeger tijden, in verre landen en op wijde zeeën, heeft zijn bezielend en bezielend woord tot velen gesproken. Maar niettemin, het ware wel een wonder, zoo hij ook niet gegrepen was geweest door de rijke historie van onze stad, waar hij van de lange jaren zijns levens er zeker wel zestig heeft gesleten, als scholier, student, als leeraar en wel het langst als gevierd academisch docent. Het bonte, ietwat verwarrend tafereel van Utrechts middeleeuwen heeft hem minder geboeid, al was hij op dit terrein lang geen vreemdeling, maar de later eeuwen van dezer stede historie hadden voor hem geen geheimen. Maar niet alleen was hij op dit gebied een kennend schouwer, ook gebouwd heeft zijn hand daar aan velerlei schoon en blijvend werk.

En nu ligt het toch wel geheel voor de hand en geheel in den aard van dezen geboren onderwijsman, dat het meest zijn belangstelling trok het levensbeeld van de hoogeschool, waaraan hij zijn studiën had volbracht en waarvan hij later, twee-en-dertig jaren lang, als hoogleeraar één der illustre figuren is geweest. Alleen reeds het *magnum opus* van zijn latere jaren, de twee lijvige deelen: De Utrechtsche Universiteit 1636—1936, voor het grootste deel van zijn hand en overigens onder zijn leiding tot stand gekomen, de schoone feestgave van het Utrechtsch Universiteitsfonds aan de Stichtsche *Alma mater* bij haar derde eeuwfeest; alsmede de drie deelen: *Acta et Decreta Senatus*, Vroedschapsresolutiën enz., door Kernkamp uitgegeven in de Werken van het Historisch Genootschap en het materiaal omvattend, waaruit hij in hoofdzaak zijn groote geschiedenis der Hoogeschool heeft opgebouwd, alleen deze werken reeds zouden voldoende zijn hem een eereplaats in te ruimen in de rij van Utrechts historieschrijvers van

academischen bloed. Doch er is meer. In 1914 schreef Kernkamp: De Utrechtsche Hoogeschool in den Franschen tijd en in hetzelfde jaar publiceerde hij in de Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap: Précis de l'état de l'université établie à Utrecht (1811), het rapport tijdens de inlijving door Noëll en Cuvier o.m. over Utrechtsche hoogeronderwijstoestanden uitgebracht aan den Conseil de l'université Impériale, beide als het ware, maar onbedoeld, voorstudiën voor het latere grooter werk. In 1933 hield hij in één der Sectievergaderingen van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van K. en W. een fraaie voordracht over: Pieter Burman van 1696 tot 1715 hoogleeraar te Utrecht, welke in het verslag over dat jaar van het P. U. G. is afgedrukt. Uit het volgende jaar dateert een te Leiden gehouden voordracht: Hoogescholen van Leiden en Utrecht, de betrekkingen in vroeger eeuwen, waarvan verslag wordt gedaan in het Utrechtsch Dagblad van 26 April 1934. Het Utrechtsch jubeljaar 1936 zagen nog van zijn hand verschijnen de studie: Buitenlandsche studenten aan de Utrechtsche academie in vroegere eeuwen, in het tijdschrift *Historia*, en een artikel: De stichting der Academie, in het Universiteitsnummer van het Utrechtsch Nieuwsblad.

Doch ook andere *Ultraiectina* dan academische zijn uit zijn pen gevloeid. In het Historisch Gedenkboek der herstelling van Neêrlands onafhankelijkheid in 1813, uitgegeven in 1913, schreef hij het onderdeel: De voormalige provincie Utrecht in 1813; op 23 Januari 1929 bij de herdenking van het oprichten der Unie van Utrecht voor 350 jaren hield hij onder vorstelijke en landelijke belangstelling over dat roemrucht gebeuren een magistrale rede in het Groot-Auditorium onzer Universiteit, terwijl nog voor enkele jaren, in 1940, van zijn hand een artikel verscheen, getiteld: Een politieke luchtreis te Utrecht, Januari 1784, in den bundel opstellen, aan G. A. Evers aangeboden bij zijn aftreden als conservator aan de Universiteitsbibliotheek alhier. En nu zij nog gezwegen van enkele andere, kleiner geschriften over Utrecht, academische of niet.

In het inwendige leven onzer Vereniging heeft Kernkamp geen rol gespeeld; hij behoorde tot haar oprichters en éénmaal, in de jaarvergadering van 1937, hield hij een voordracht over: Het cultureele leven in Utrecht in de 17e eeuw, maar in het Jaarboekje of het Maandblad zal men zijn naam als auteur niet vinden. Maar wat nood? „Oud-Utrecht” wil in de eerste plaats als voertuig dienen, om de vruchten van den arbeid van anderen te brengen tot de menigte der belangstellenden daarbuiten, en pas in de tweede wil zij zelf vorschen of daartoe opwekken. Hoe zou het ons dan vergaan, indien niet, zij het ook buiten onzen kring, anderen dit vorschingswerk verrichten? En onder degenen, die in de laatste eeuw gearbeid hebben in den tuin van Utrechts historie, zal

academischen bloede. Doch er is meer. In 1914 schreef Kernkamp: gegaan zijn — noemen wij hier alleen dien van zijn ouderen en bewonderden vriend Dr. Mr. S. Muller Fz. — steeds met de meeste eere bekend blijven.

Doch deze man van grooten bedrijve was allerminst alleen een figuur van de stille studeerkamer; in de jaren van zijn volle kracht stond hij ook midden in het leven van zijn tijd, ook in deze stad, en vele zullen hier de vereenigingen en commissies zijn, waar men in deze dagen van zijn heengaan, in dankbare herinnering aan de door hem bewezen diensten, zijner zal gedenken. Niet alleen Nederland, maar in het bijzonder ook onze stad heeft in Kernkamp een geleerde en een mensch van ongewoon formaat verloren!

W. A. F. B.

„TWINTIG EEUWEN UTRECHT”.

Even eenvoudig als het begin dezer tentoonstelling was, kwam haar einde: in den morgen van den 12den Juni ll. waren de deuren open gezet en in den namiddag van den 3den October d.a.v. werden ze, eveneens zonder vertoon, gesloten. Toch is ze door 13095 personen, gemiddeld 115 per dag, bezocht en heeft haar inhoud dus in vier maanden meer belangstellenden getrokken, dan in de laatste vier jaren met het Centraal museum, de daar toen gehouden bijzondere tentoonstellingen inbegrepen, in een vol jaar het geval was. Kennelijk heeft het gebodene voldoende geboeid, om de Utrechtenaren in stijgend aantal te trekken.

Het ontwerp dezer tentoonstelling is een gelukkige gedachte van de directrice van het Centraal museum, de aanwijzing der stukken een blijkbaar geslaagde keuze der uitvoerende commissie geweest. En als gevolg ook van de voorlichting, die door deskundigen op tal van rondleidingen werd gegeven, zijn honderden Utrechtenaren meer vertrouwd geraakt met het worden en wezen hunner woonstad.

De vereeniging „Oud-Utrecht” is erkentelijk voor den steun, die op deze wijze aan haar streven is verleend, zooals in de laatste commissie-bijeenkomst door haar voorzitter in waardeerende woorden voor opzet en uitvoering is getuigd. Bovendien is ze dankbaar voor de gelegenheid om ook rechtstreeks de aandacht op haar doel te kunnen vestigen en zoodoende belangstelling voor haar werk, steun voor haar streven te vragen. Niet minder dan veertig nieuwe leden hebben zich ter tentoonstelling aangemeld.

E.

„IS PAS VERWORVEN STADSSCHOON
GEDOEMD WEER TE VERDWIJNEN?“

Wie uit de Schoutenstraat komend loopt in de richting van de (voormalige) Korte Minrebroederstraat geniet in de verte al van den weidschen blik, welke hier na afbraak van de eene huizenrij van de Korte Minrebroederstraat en een deel der huizenrij aan de Ganzenmarkt verkregen is. Als men aan het einde van de Schoutenstraat gekomen is ziet men den statigen Domtoren al bijna in zijn volle lengte naast den forschen bouw van het nieuwe bijgebouw van het Stadhuis en dan langzamerhand begint men steeds meer onder de bekoring te komen van de schoonheid van dit plein, dat ik „Minrebroederplein“ zou willen noemen.

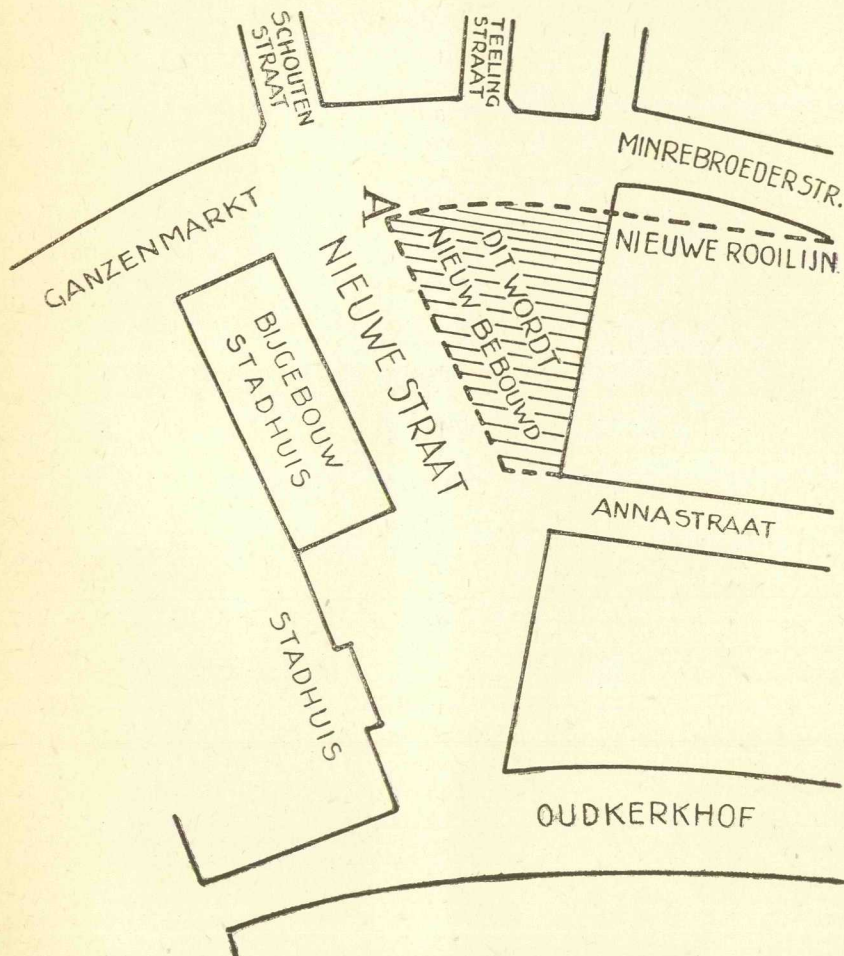
Vóór ons zien we dichtbij den achteringang van het Stadhuis den vertrouwden, ouden kastanjeboom staan op zijn versteend trottoireilandje, en links van ons valt het oog op een aardig groepje trapgevels.

Het meest daarvan treft het perceel No. 7, op den hoek van de Annastraat, dat een heel mooi voorbeeld is van een burgerhuis uit de 17e eeuw met zijn trapgevel, zijne gemetselde bogen met natuursteen (zandsteen?) sluitstukken boven de ramen, en natuursteen banden over de breedte van den gevel, terwijl boven in den trapgevel in de Annastraat een in baksteen gemetselde klaverbladboog voorkomt. De top van dien gevel ontbreekt, schijnbaar, en de baksteen gevel is aan beide zijden van het huis tot aan de eerste verdieping bedekt met een pleisterlaag, zoodat het perceel noodig gerestaureerd moet worden¹⁾. Naast dit perceel staat, in de Annastraat, perceel No. 1, naar mij voorkomt uit denzelfden tijd dateerend, met een gepleisterden trapgevel, dan volgen vanaf de Annastraat in de richting van de Ganzenmarkt de twee trapgevels (gepleisterd) van de huizen, welke bij de Brandweer in gebruik zijn; het kleinste van de twee heeft een engelenkopje (of iets dergelijks) in den top, het grootste heeft mooie ankers²⁾. Kijken we in de richting van de Ganzenmarkt dan zijn daar nog verschillende oude perceelen, welke het plein verfraaien, terwijl aan het einde van de Teelingstraat, waarop wij het gezicht hebben, het perceel Hoogt 2, dat voor restauratie is aangekocht, in alle bescheidenheid onze aandacht vraagt.

Komen we van de zijde van het Oudkerkhof, dan merken we op, dat we terstond bij het omgaan van den hoek van het Stadhuis het doorkijkje hebben tot in de Teelingstraat en dat rechts van ons een groep huizen staat, waarvan verschillende met eenige restauratie de oude sfeer zouden kunnen aanvullen. Het hoekhuis, met zijn hoogen topgevel, kan na ontpleistering nog een goed figuur maken³⁾.

Als we het plein zoo aan alle kanten bestudeerd hebben, ver-

heugen we ons al op de aanwinst daarvan met al zijne aantrekkelijkheden, door veel moeite en kosten in dit oude en nauwe stads-gedeelte verkregen. We hebben ons in het midden al een bassin in natuursteen, in aanpassenden stijl, gedacht, waarin het water

(Ontleend aan Gemeentebld 1939, nr. 66).

van een fontein sprankelend neervalt, en waar omheen een stukje kort geschoren gras en wat frissche bloemen kleur geven aan het geheel.

Het zou ook toepasselijk zijn in dit intieme hoekje van de stad, waar trouwkoetsjes en trouwstoeten een dagelijksch schouwspel zijn en de bloemetjes aan de zweep van de koetsiers het symbool zijn van ontluikend levensgeluk.

Tot dusver zijn er geen teekenen geweest, welke onzen droom hebben verstoord, en sinds jaren reeds ligt het plein daar zooals het was ontstaan door sloopershand. Slechts éénmaal is er eene verandering in zijn uiterlijk gekomen: toen de sleuven voor rijwielsalling, welke op het midden van het plein waren aangebracht — en het deden gelijken op een bot, welke gekerfd is vóór het bakken — naar het zijtrottoir zijn overgebracht.

En toch hangen er dreigende wolken boven dit plein! Als we opletten staat zijn lot op den grond in de steenen gegrift. De trottoirranden, welke daar zijn aangebracht geven duidelijk aan, dat het de bedoeling is, dat de rooilijn van de Minrebroederstraat wordt doorgetrokken tot een punt (dat ik A zal noemen) over de helft van den afstand van het hoekhuis Minrebroederstraat tot aan den hoek van het nieuwe bijgebouw van het Stadhuis, en vanaf dit punt A tot op de hoogte van de Annastraat is eene straat geprojecteerd, welke evenwijdig loopt aan voornoemd bijgebouw. De as van die straat loopt, indien doorgetrokken, dwars door het hoekhuis Korte Minrebroederstraat—Oudkerkhof en ook ten deele door de daarvoor gelegen huizen aan de Korte Minrebroederstraat.

Ik heb wel hooren zeggen, dat dit laatste verband hield met een vroeger plan, deze straat door te trekken over het Oudkerkhof naar het Domplein, waar deze naast de school aldaar zou uitkomen. Gelukkig schijnt dit plan geheel van de baan te zijn, want hierdoor zou het perceel hoek Annastraat, voornoemd, ook ten doode opgeschreven zijn.

Er is echter een plan, dat door de Gemeente Utrecht bij Verordening van 22 Juni 1939 is vastgesteld, waarbij als bijlage eene teekening behoort, dat de voorgevelrooilijnen voor eene bebouwing van dit stadsgedeelte bepaalt, welk plan blijkbaar uitdrukking vindt in de door mij hierboven genoemde trottoirindeeling.

Zou dit plan tot uitvoering komen dan verdwijnen de beide trapgevels der huizen, thans bij de brandweer in gebruik, verdwijnt het mooie perspectief, dat men vanaf het Oudkerkhof (hoek Stadhuis) in de richting der Teelingstraat heeft, verdwijnt een deel van het mooie uitzicht op den Domtoren, dat men vanaf de Schoutenstraat en Teelingstraat heeft en verdwijnt de bekoring, welke dit pas verworven plein in dit stadsgedeelte brengt. Dan zal dus wat uit straat geboren is, tot straat wederkeeren.

Het is bovendien de vraag, of dan het perceel hoek Annastraat, en de daarop volgende perceelen, in de richting van het Oudkerkhof, bewaard zullen blijven.

Er is echter nog een andere overweging, welke er voor pleit, dit plein te behouden.

Mocht te eeniger tijd eens besloten worden, het heterogene complex van gebouwen, dat thans als Stadhuis dienst doet, te vervangen door één monumentaal gebouw dan heeft men ruimte noodig, zoowel ruimte om op te bouwen als ruimte om een gebouw van grootschen opzet beter te doen uitkomen en beter toegankelijk te maken. Het zou kunnen zijn, dat dan het nadeel ondervonden

werd van het aanwezig zijn van een nieuw-verrezen straat.

Wat de verzorging van het uiterlijk van het plein betreft is het eene gelukkige omstandigheid, dat de Gemeente Utrecht een groot aantal perceelen van de (vroegere) Korte Minrebroederstraat in eigendom bezit en het in haar hand heeft, te zorgen dat elke nieuwe bebouwing plaats heeft in een stijl, welke zich aan de omgeving aanpast.

A. N. L. O.

1) Het valt op, dat van dit perceel de trapgevel in de Annastraat staat, hetgeen de vraag doet rijzen of die straat misschien vroeger voornamer was dan de K. Minrebroederstraat.

2) Vergis ik mij niet dan is daar naast een nog mooier trapgevel afgebroken, welke wellicht weer in den ouden staat is te brengen evenals beide voornoemde perceelen, welke ouder verbouwd zijn.

2) Door de pleisterlaag is niet goed te zien of deze spitse gevel vroeger een trapgevel is geweest; er zijn helaas vele verminkte trapgevels in Utrecht. Het vermoeden ligt meer voor de hand, dat deze gevel altijd spits geweest is, 1e. doordat het een zijgevel is, 2e. doordat de spits hoog en smal is.

KLEINE MEDEDEELINGEN.

Utrecht in 1823. — In 1823 was Jacob van Lennep (1802—1868) de enthousiaste metgezel van den stillen en teruggetrokken Dirk van Hogendorp op een reis door ons land. Beiden, in Bilderdijks kring vrienden en geestverwanten geworden, waren korten tijd tevoren aan de Leidsche universiteit gepromoveerd. Van Hogendorp bedoelde op deze reis de mentaliteit van het Nederlandsche volk, die hij trachtte te bestudeeren in het verleden, ook in het heden nader te onderzoeken.

Het merkwaardige is, dat de twee jonge mannen gaan alsof zij een inspectietocht moeten ondernemen, vele introducties zullen het onderzoek vergemakkelijken. Inspectietocht, maar ook een reis langs magen en vrienden met wie opnieuw het contact gelegd wordt, dat soms door de verre afstanden wel eens verloren ging. De beide reizigers voelden het belang van hun tocht en trouw werd door Van Lennep boek gehouden van alle gebeurtenissen. Dat reisdagboek in briefvorm is thans door mejuffrouw M. E. Kluit onder den titel van „Nederland in den goeden ouden tijd” (Utrecht, 1942: IV en 248 blzn. met

afbn. en krtn. 80) in het licht gegeven.

De tocht duurde ruim drie maanden en werd voor een belangrijk deel te voet afgelegd. Den 28sten Mei vertrokken de reizigers uit Amsterdam en na het noorden, oosten en een deel van het zuiden des lands bezocht te hebben, bereikten ze tegen het midden van Augustus het Stichtsch gebied. In den morgen van den 15den Augustus wandelden ze van half zeven tot half twee in de omgeving van Baarn en een uur later gingen ze op stap, om van Soestdijk over de Bildt naar Utrecht te gaan en daar om 6 uur aan te komen. De jongelui namen hun intrek in de Zwarte Arend, een vóór de Wittevrouwenpoort op den hoek der Bildtstraat en Singel gelegen logement, waar nu nog de naam van een sigarenmagazijn aan het later in verschillende huizen verbouwde hotel herinnert. Ze verbleven daar drie dagen en drie nachten en vertrokken den 18den Augustus „na een schandelijk dure rekening ontfangen te hebben.”

Van Lenneps oom, mr. Laurens Elisa Ram, die griffier der Staten was, leidde hen de stad rond. De stad, vond Van Lennep, „is van binnen

somber en melancholiek van uitzien, de buiten-wallen, die in een elendig verval zijn, leveren een nog droeviger gezicht op, behalve aan de kant der Witte vrouwen poort, waar vier bastions zeer lief tot tuinen zijn aangelegd en zelfs een lakmoesfabriek en eene suikerraffinaderij bevatten.

„De sluis over de vaart naar Amsterdam is nieuw en de ingang verbreed, ook is de enkele ophaalbrug, die wat verder over die vaart ligt tot een dubbele gemaakt om de passagie der breede Keulenaars gemakkelijker te maken, 't welk met de verandering der toogsluis in verband staat. Voor deze werken te Utrecht betalen de domeinen f 80.000. Men denkt dat de sommen, welke Amsterdam en Utrecht daar voor ieder zullen opbrengen nog veel grooter zullen zijn.”

Van Lennep doelt hier op de toen nauwelijks voltooidde werken, om een beteren waterweg binnendoor van Amsterdam naar de Vecht, dan tevoren over de Zuiderzee bestond, tot stand te brengen. Bij die gelegenheid werd de Weerds sluis hersteld en vergroot, en verkreeg de stad het recht om sluisgeld te heffen; ook werd de Roode brug verwijld om de doorvaart van Keulsche aken te vergemakkelijken.

„Iets verder zagen wij”, vervolgde Van Lennep, „het exercitieveld, de groote en fraaie Leidsche vaart, en de aanmerkelijke lap grond, welke men eens voornemens was bij de stad in te trekken, omdat die met een gracht omcingeld is; alsmede het observatorium, den weg en vaart naar de Lek en andere noemenswaardige dingen.”

De reizigers waren dus naar de Catharijnepoort teruggewandeld en volgden vandaar af den Catharijnesingel tot de Tolsteegpoort (het Ledig erf). Ter linkerzijde van dien

singel liep de oude stadsgracht, die kort tevoren was gekanaliseerd, ten einde een betere verbinding tusschen de Vecht en de Leidsche vaart en verder met de Lek bij Vreeswijk te verkrijgen. Door dien vaart werden de stadsgrachten twee malen daags van versch water voorzien. Het exercitieveld was het nu bebouwde Sterrebosch, toen reeds lang een door hooge boomen omringd grasveld; de „lap grond” het door de gedeeltelijke uitvoering van burgemeester Moreelse's uitbreidingsplan (1664) tusschen den Leidschen Rijn en de Moesgracht (Croeselaan) verkregen terrein; het observatorium de voormalige Smeetoren in den stadswal, die sedert 1642 tot het doen van astronomische waarnemingen diende.

„Utrecht bloeit tegenwoordig meer dan eene andere stad van ons vaderland”, was Van Lenneps conclusie. „De populatie wordt op 35.000 zielen begroot; als voornaamste redenen dier welvaart beschouwt men den bloei der academie; het groote garnizoen, nog door een paar honderd man lanciers vermeerderd, het militair gerechtshof, de veeartsenijschool enz. Van deze laatste echter wacht men weinig goeds. De proeven aldaar gedaan hebben juist den besten uitslag niet, daarenboven zullen de boeren althands in het begin meer met hunne eigene oude praktijken en die hunner smids ophebben dan met de nieuwe theorieën der veeartsen, welke nu ook aan de school te veel als heeren gekleed en gewend worden, en zich slecht aan het boerenleven zullen kunnen wennen: dus ook nog minder vertrouwen in boezemen.”

's Rijks veeartsenijschool was eerst kort tevoren, den 10den December 1821, met 24 leerlingen begonnen: de leerlingen waren inwonend en droegen een school-uniform. E.